

Hamnarbetarstrejken i Ådalen 1970

Två artiklar ur tidskriften *Zenit*

Zenit Nr 19 (1970):

Stuveriarbetarstrejk Ådalen 1970

Stuveriarbetarstrejk Ådalen 1970. De tre orden anger de tre sammanhangen för Ådalsstuvornas strejk, dess bakgrund och betydelse. Den är ett led i hamnarbetarnas kamp mot sin extrema otrygghet i arbete och inkomst. Strejken äger rum i Ådalen, vars karaktär av utplundrad koloni och avfolkningsområde satt sin prägel på stuvornas förhållanden. Ådalen 70 för också tanken till Ådalen 31 och till likheter och skillnader mellan nutidens och dåtidens kapitalism. För det tredje ingår den här strejken i den nya rörelse på arbetsplatserna av klassmedvetenhet, direkt demokrati och kamp, som Göteborgs hamnarbetare och LKAB-arbetarna gick i bräschen för vintern 1969–70.

Den här rapporten ska försöka behandla Ådalsstuvornas strejk i dess tredubbla sammanhang. Framställningen bygger till största delen på intervjuer vi gjort. Vi vill tacka alla de stuveriarbetare och andra som berättat om sina erfarenheter för oss. Särskilt vill vi tacka dem som dessutom gått igenom och gett sina synpunkter på manuskriptet.

Hamnarbetarnas strävanden för tryggare inkomstförhållanden drevs först i långa och segslitna förhandlingar. Att de i flera hamnar till slut lyckades var sannerligen inte förbundets förtjänst. En lösning kom i sikte först när Göteborgsarbetarna gick till öppen och ”olaglig” konflikt. I september 1969 förkastade de ett ”sista” bud – som hade tillstyrkts inte bara av förbundet utan också av den lokala styrelsen – på ett blandackord på 12.63 kr och 10 kr för väntetid. (Dessutom var det bl a mera skiftarbete.)

Strejken i november (se *Zenits* småskrifter 4, *Hamnarbetarstrejken i Göteborg*¹) gällde i första hand arbetsköparens rätt att fritt avskeda anställda, men hamnarbetskontoret var hela tiden medvetet om den olösta ekonomiska trygghetsfrågan i bakgrunden och om att arbetarna visat sig beredda att sätta makt bakom sina krav. För att driva på de nya förhandlingarna gick Göteborgs hamnarbetare i strejk en halv dag den 9 februari. En vecka senare uppnådde de fast tidlön på 14.60 och ersättning för väntetid med 14.35. I april fick stuveriarbetarna i Stockholm ett nytt avtal, som gav dem 14.35 resp. 13.00. Som en av arbetarna där sa till oss: ”Det var mycket svåra förhandlingar angående detta, men helt klart är att göteborgarnas stronga kampvilja hjälpte oss på vägen.”

Ådalens stuvare krävde också ett trygghetsavtal med fast tidlön och anpassat efter sina arbetsförhållanden. De tillhör de lägst betalda hamnarbetarna i landet, och de har de senaste två åren fått rejäla lönesänkningar. 1968 tjänade de i genomsnitt 24.012 kr (för året), 1969 22.676. Fram till strejken i maj hade de tjänat ca 3.700 kr på fem månader!

Lönesänkningar i form av ackords”justeringar”, ”omräkningsfaktorer” och förflyttningar har de flesta arbetare erfarenhet av. De har sin grund i arbetsköparnas ständiga strävan att maximera sin profit på jobbnas arbete. Inkomstsänkningarna i Ådalen har i grunden samma orsak, men de har gjort sig gällande i första hand på andra sätt än genom ackordsnedpressning och förflyttningar.

¹ Finns på marxistarkivet: [Hamnarbetarstrejken i Göteborg november 1969](#).

Stuveriarbetarna i Ådalen har haft ackord, som svänger mellan 8 och 20 kr i timmen. Det statistiska genomsnittet 1969 var 13.22, men det säger inte så mycket, eftersom de bara hade 1200 arbetstimmar (mot normalt för andra arbetare 2000). För väntetid får de en ersättning på 6.67, och ismånaderna februari – delar av april måste de gå och stämpla. Curt Moberg (strejkkommitténs kassör): ”Jag har varit nere i Stockholm flera vintrar, men det lönar sig inte. Det går inte att leva på två håll. Vintern 66 var sista gången vi var där nere. Vi bodde som råttor nere i hamnlokalernas källare. Vi låg 50 man i ett rum.”

Det är på tre vägar, som det rådande ekonomiska systemet skapat ett ohållbart läge för Ådalsstuvorna: för det första bristen på samordning och planering, för det andra förslumningen av arbetsplatserna och för det tredje företagskoncentrationen och industrinedläggningarna utanför koncentrationsområdena.

Hamnfrågan: ”blandekonomi” i miniatyr

Stuveriarbetarna är anställda av Ångermanelfvens Stufveri AB (ASAB), som ägs av i första hand industrierna i Ådalen, skogsägarnas och Gunnar Hedlunds NCB, Graningeverken som ägs av familjen Versteegh, SCA som är knutet till Handelsbanken och som liksom LKAB har en avdankad socialdemokratisk politiker som chef, förre inrikesministern Mossberg. Rederierna har också en del aktier i stuveribolaget.

Hamnförhållandena i Ådalen utgör en liten kapitalistisk ekonomi i miniatyr. Varje bolag har sina intressen och sina lastageplatser. Det finns ingen centralhamn, utan de 85 arbetsföra arbetarna i Transport avd. 40 måste ställa upp vid nio olika lastageplatser från Härnösand vid kusten längs Ångermanälven till Nyland. Versteegh vill ha centralhamnen i Utansjö, där han har sin massafabrik, NCB vill ha hamnen i Väja för där har NCB sitt pappersbruk, disponent Bronéus på ÅSAB vill ha den vid Lunde varv, som ASAB äger, och SCA är inte intresserat av någon centralhamn i Ådalen överhuvudtaget, för de håller på att avveckla sin verksamhet där.

Socialdemokratisk ”blandekonomi” belyses också av Ådalens hamnproblem. Först och främst i att ingenting har gjorts åt saken. För det andra genom de synpunkter den socialdemokratiska lokaltidningen Nya Norrland utvecklade i en ledare den 11 juni i år. ”Ett av de förslag som diskuterats har gällt en modern hamnanläggning strax nedanför Kramfors. Området har av de sakkunniga förklarats lämpligt från hamnbyggnadssynpunkt. Men vore det rätt lokalisering från företagets synpunkt?” NN kommer sedan fram till att man måste ta störst hänsyn till det största bolaget i området, dvs NCB, och att centralhamnen därför bör ligga i Väja!

Samma spel av privatföretagsintressen har utformat planeringen av den nya Skandiahammen i Göteborg med dess fem olika terminaler som drivs som från varandra isolerade företag. I Ådalen, där problemen redan är extra allvarliga genom säsongväxlingarna i skeppningen och genom industrinedläggningarna, blir effekten av det här systemet att en rationell samordning och planering för en något så när jämn sysselsättning blir omöjlig. Långa tider finns det inget eller bara litet arbete, men så ett tag blir det rush. Då tar ASAB in extra arbetskraft. ”Dom brukar också ringa Gudmundsgården, det är pensionärshemmet. Det är inget skämt. Förra sommaren gjorde dom det, tog in folk som är en god bit över sjuttio år.”

Förslumningen av arbetsplatserna

Trä- och pappersindustribolagens hamnar är små, omoderna, ohygieniska och riskabla. Häri- genom blir förtjänsterna låga och olycksfallen många. Soldan Sjöberg – som 1967 skadades av en fallande bom på ett utländskt fartyg och ännu inte fått någon ersättning – berättar om varför förtjänsten blir så dålig vid Versteeghs Utansjö, där strejken började: ”Dom har sämre möjligheter att sätta fram godset på kajen. Dessutom så håller massabalarna där den ursprung-

liga vikten av 172 kg. På dom andra lastageplatserna sätter dom ut lasten medelst truck, 8 balar i slingern. Och då väger denna bal upp till 224-25 kg.” Rolf Östlund, sekr. i strejkkommittén: ”De sanitära förhållandena är otroliga. I Utansjö, på kajhörnet, har dom satt upp en kiosk och i ena halvan har vi våra verktyg och i andra halvan finns toaletten: en plasthink med lock och toalettrulle.”

Strejkkommitténs ordförande Erland Nyström om Hedlunds och NCB:s Väja, där arbetarna före strejken faktiskt fått ett tvättställ (under strejken passade bolaget t o m på att se till att det gick att använda). Det blir den bästa timpenningen där. Men det är en trång hamn, utav helskotta trångt. Det är en stor olycksfallsrisk där. Dom har byggt för smala kajer där. Truckarna kör om vartannat och full gas är det. ”Jag gick själv sjukskriven 60-62”, fortsätter Nyström. ”Jag körde omkull med en truck i Nensjö så jag krossade fullständigt underbenet. På 3 ½ år var jag inte med.”

Industrinedläggningarna och stuveriarbetet

Arbetarna är förbjudna att strejka av kollektivavtalslag och LO-byråkrati. Men bolagen har sin fulla rätt att lägga ner företag och avskeda arbetare. Den rätten ingår som ett viktigt led i den ”rörlighetsstimulerande” politik, som LO, AMS och regeringen fört fram under 60-talet. Bolagen har verkligen utnyttjat denna rätt i Ådalen. I Kramforsområdet har 900 anställda förlorat sina jobb i fem stora företagsnedläggningar under de senaste fem åren.

Stuveribolagen har velat skylla lönesänkningarna på industrinedläggningarna. Men det stämmer inte. Det skeppade tongodset (massa, papper, salt) har visserligen minskat från 472.000 ton 1961 till 282.000 ton 1969, medan skeppningen av trävaror ökat något från 58.000 till 59.000 standards. Men 1961 var kåren 201 man mot 1969 bara 85. ”Idag tar ASAB mycket mer i förtjänst på varje arbetare än vad dom fick 61”, säger Gunnar Norberg, ordf. i fackföreningen. ”Vi är på väg ur den här nedskruvningen och mot en ökad kvantitet. Väja ska upp ända till 180.000 ton, nu är det 60.000, och man förväntar en utbyggnad i Utansjö. Samtidigt som kåren sjunker i numerär, folk pensioneras. Underlaget finns för att hålla en kår med bra lön här i Ådalen, men då måste det bli bättre planering.”

”Förbundet har gett fan i oss”

Någon hjälp från sin förbundsledning har Ådalsstuvorna inte fått. ”Dom har gett fan i oss, men kontingent vill dom ha. Det går till flygresor och valanslag, 100.000 kr i år från Transport”, säger Gunnar Norberg. ”Vi har bara skrivit på avtal sedan 1962. Det sista var tvåårigt, och det godkände vi för 1969 men ej för 1970.”

En annan förhandlare i Transport understryker: ”Jag anser också att den Hjalmarsonska avtalsuppgörelsen har stor skuld i detta problem, då man skulle ha utgått från totalförtjänsten 1968 och med utgångsläge från denna gett påslag för de grupper som inte fick någon löneglidning. Här har man klart glömt bort vissa grupper, och sedan när dessa gör sig påmind då tar man avstånd från dem. Det kallar jag skamligt. Deras problem påpekades vid den centrala uppgörelsen, men inget gjordes för att lösa dem.”

Ledningen för Transport har under den här konflikten blivit lika grundligt avslöjad som funktionärerna i Gruv, i allt sitt svassande för arbetsköparna, sin nonchalans mot medlemmarna, sin kommunistkräck och sin allmänna oduglighet. Arbetarna i Ådalen berättar hur riksombudsmannen för stuverifacket Gunnar Gustafsson hämtas på flygplatsen i Härnösand av ÅSAB:s bil och knappt visar sig bland arbetarna. På samma sätt som ombudsman Rehnkvist i Gruvtolvan struntade i arbetarnas krav att något skulle göras åt omräkningsfaktorn, så nonchalerade Transports ledning avdelning 40:s begäran om centrala förhandlingar, sedan de

lokala förhandlingarna strandat i början av april. Enligt avtalet skulle förhandlingar mellan Transport och Norrlands Stuvvarförbund upptas inom 14 dagar efter det att förhandlingar påkallats, vilket skedde den 15 april. På samma sätt som i Kiruna gav både de fackliga funktionärerna och bolaget fan i arbetarnas varningar. Nyström: ”Den 28 april kom det första fartyget efter vinterstoppet. Det var till Kramfors fabrik, och då beslutade vi i matsalen att fr.o.m. nu är det stopp på all övertid för att påskynda förhandlingarna. Dom reagerade inte på det, varken bolaget eller förbundet.”

Under strejken har Transports ordförande Hans Ericsson visat sig ännu värre än Bernt Nilsson i Gruv. Han har helt ställt sig på arbetsköparnas sida i försöket att knäcka arbetarna, och han har gång på gång gjort antikommunistiska utfall mot de strejkande. En facklig förtroendeman som känner Ericsson väl ger den här förklaringen: ”Jag tror att Hans Ericssons agerande när det gäller Ådalen beror på två faktorer. Dels hans broderliga kontakter med Sveriges Stuvareförbund, vilket naturligtvis har bundit hans handlande. Dels hans antipati mot Gunnar Norberg, som i alla tider klart och renhårigt har slagit dom i toppen på fingrarna genom en saklig argumentation samt klara bevis för deras sjabbel. Att Hans E. också försöker dra in anti-kommunistisk politik i bilden förvånar mig inte heller. Han är ju inte på långa vägar klass-medveten utan står på samförståndslinjen i alla frågor, och han kan genom sitt osäkra beteende splittra hela Transportarbetarförbundet!”

Från Ådalen 31 till Ådalen 70

Gammal och ny kapitalism

En hel del har förändrats sedan 30-talet, i Ådalen liksom i landet i övrigt. Men bolagen och deras profitintressen består och utvecklas i nya former. Företagen koncentreras till en alltmer markerad *monopolkapitalism*. I Ådalens skogsindustri finns det nu bara tre stora företag kvar, och snart är det bara två, då SCA lägger ner sin massafabrik i Kramfors för att i stället satsa pengar utomlands bl a på ett stort pappersföretag i Västtyskland. (Tidigare har SCA gjort en stor och misslyckad satsning i Kanada.) I en 1927 av ASAB utgiven Handbok över Ångermanälvens skeppningsförhållanden finns uppemot ett femtiotal skogsindustrier uppräknade. I juni i år stannade SCA:s såg i Marieberg för sista gången. ”Vi står hjälplösa mot storbolagen”, sa de sk friställda arbetarna till journalisterna.

”Moderna” företagsledare har efterträtt de gamla herrarna, men skillnaden är inte så stor. Det ASAB, som under Brounéus' företrädare 1931 fraktade strejkbrytare till Versteeghs kaj i Utansjö, har 1970 lika hårdnackat vägrat ta hänsyn till arbetarnas intressen. Och om den moderne disponent Brounéus säger Soldan Sjöberg: ”Brounéus är enbart en lycksökare. Han ville ofta och gärna ge sken av att han var en modern och moderat arbetsgivare, men man upptäckte snabbt vad det var för typ.” Den direktör Arend Versteegh, som för några år sedan efter diverse familjegräl övertog kontrollen över Graningeverken efter Versteegh från 1931, har ibland i den borgerliga boulevardpressen förts fram som ett exempel på den moderne företagsledaren. Det är han som äger en av de omodernaste och snuskigaste hamnarna i Norrland. Och om Gunnar Hedlunds NCB och dess nybyggda pappersbruk i Väja skrev fackförbundetstidningen Sia den 13 mars i år: ”Utan nämnvärda extrakostnader kan man numera slippa hälsofarligt buller i de pappersbruk som byggs. Det är därför oförsvarligt att NCB inte tog några sådana hänsyn, när bolaget uppförde sitt nya pappersbruk för 118 miljoner kr i Väja.” Den 30 juli 1970 hotar NCB med att sätta in strejkbrytare i sina hamnar i Ådalen.

1931 befann sig Ådalen i en allvarlig ekonomisk kris. En kris råder där också 40 år senare. Ådalen är förvisso ingen blomstrande ”blandekonomi”. Men det är en annan sorts kris nu än

då. Birger Norman har i sin fina bok *Ådalen 31* i ett par korta satser fångat Ådalens ekonomiska situation då: ”Renodlad export alltigenom. Industrierna i ett smalt band på ömse sidor om älven, en tunn och hyperkänslig region mellan bondlandet och världsmarknaden. Kriserna i världsekonomin slår omedelbart och ödeläggande in bland samhällena i Ådalen.”

I dag är det inte i första hand fråga om den smala exportregionens känslighet för konjunkturers svängningar. Det är den ekonomiska strukturen som sådan, och inte bara dess svängningar, som utgör krisen. Näringslivet och sysselsättningen i Norrland och andra avfolkningsregioner befinner sig i en ständig och ständigt värre krissituation. Företag och branscher läggs ner eller inskränks och bolagen koncentrerar sig till några få expansionsområden. Ådalen och skogsbygden omkring framstår idag som en plundrad koloni. Råvarutillgångarna har utsatts för rovdrift. – SCA motiverar sina investeringar i Västtyskland med råvarubrist i Norrland. – De ekonomiska ruscherna har kommit och gått utan att skapa en ekonomisk utveckling. – På ungefär samma sätt som rågummit och sockerrörsodlingen i Nordöstbrasilien har i Ådalen först sågverken och sedan massafabrikerna kommit, försvunnit och lämnat området utarmat och underutvecklat.

Den tredje aspekten av den nya kapitalism som man märker vid jämförelsen med 30-talet är att *konjunkturkriserna efterträts av en strukturkris*. Situationen i Ådalen, Norrbotten och andra avfolkningsområden är bara den ena sidan av den strukturella obalansen och krisen. De nybyggda slumområdena i storstadsområden som Tensta, Skärholmen, Rosengård m fl, trafik- och miljöproblemen i koncentrationsregionerna och de från inhemska eller utländska avfolkningsområden importerade arbetarnas situation den andra.

Från massarbetslöshet till semesterland

Det tidiga 70-talet är inte som det tidiga 30-talet massarbetslöshetens tid. Men vart har de arbetslösa i Ådalen tagit vägen? En föraning får man redan på järnvägsstationerna i södra Sverige, där det reklameras för Västernorrland – semesterlandet. De arbetslösa har inte fått arbete. De har fått flytta därifrån. I stället ska Västernorrland utbjudas som semestervildmark åt storstadsborna. Trots den expansiva Sundsvallsregionen har Västernorrlands län kommit att tillhöra toppen bland avfolkningslänen.

1930 hade det som nu är Kramfors' kommunblock och som omfattar lite mer än själva Ådalen ungefär 44.000 invånare. Därefter har befolkningen stadigt minskat och var vid årsskiftet 1969-70 29.489. Under 60-talet minskade antalet ungdomar under 20 år med 2.500, medan antalet äldre ökade med 800. Sten Sandin, 25 år och yngst i strejkkommittén, berättar: ”När jag gick i skolan, var vi minst 30 i klassen, och utav dom är det inte mer än 15 kvar.” De statistiska prognoserna talar om fortsatt folkminskning under 70-talet.

Det är inte bara i det gamla industriområdet längs Ångermanälven som ”semesterlandet” breder ut sig. Ett utmärkt exempel på kapitalism av idag är SCA:s behandling av sina skogsarbetare. Efter att länge ha underlåtit att rationalisera, bl a därför att man hade billig arbetskraft i form av folk som arrenderade en jordbit av bolaget och som på vintern arbetade i skogen som lönearbetare, satte bolaget mot slutet av 60-talet plötsligt in massavskedanden och våldsamt mekanisering. Hela byar som var beroende av bolaget gick under. På tre år från 1966 minskade SCA-koncernen antalet anställda med 3.000, från lite över 14.000 till drygt 11.000. SCA-chefen, förre inrikesministern Mossberg tackade de ”framsynta” fackföreningsmän, som accepterat bolagets sätt att rationalisera. I år importerar SCA skogsarbetare från Finland för att klara avverkningarna. De gamla arbetarna som slitit ut sig för SCA förblir avskedade och arbetslösa.

I Ådalen har man lokaliseringpolitik, liksom i andra avfolkningsområden. Lokaliseringspolitiken förhåller sig till underutvecklingen och avfolkningen som blandekonomin till kapitalismen i allmänhet. (1) Den ändrar ingenting i den grundläggande tendensen. Befolkningsstatistiken visar att under ingen period i historisk tid har folkminskningen i Kramforsblocket gått så snabbt som sedan 1965 då regeringen startade sin lokaliseringpolitik. (2) Utan den och utan någonting annat i stället kunde det ha varit ännu värre. Statlig och kommunal lokaliseringspolitik och företagsvärning har fått några mindre verkstadsindustrier till Ådalen, och staten håller det förlustbringande Dahlbergs Snickeri i Kramfors under armarna. (3) Den har skapat illusioner, som förhindrat inte bara en fundamental socialistisk lösning utan även omedelbara praktiska åtgärder. I en interpellation i riksdagen 16 oktober 1968 av de socialdemokratiska pamparna i Västernorrland, Högström och Martinsson heter det: ”Att under senare år inte fler företag med annan råvarubas än skogen och träet lokaliserats till Ådalen hänger bl a samman med att SCA vid olika tillfällen tillkännagivit sin avsikt att till regionen förlägga en stor industrienhets som på ett avgörande sätt skulle kunna medverka till att lösa sysselsättningsproblemen.”

Den stora industrienheten herrarna talar om var ett stort pappersbruk, som SCA ställt i utsikt att bygga i Kramfors. Hösten 1968 kom meddelandet från bolaget: i stället för ett pappersbruk skulle en wellpappfabrik etableras i – Järfälla utanför Stockholm!

Det röda Ådalen efter nederlagens år

Ådalen, det är också det röda Ådalen. Där fanns inga patriarkaliska brukstraditioner. Arbetsköparna gick våldsamt fram, särskilt inom massaindustrin. Arbetarnas liv var hårt och fattigt. Våren 1917 var det stora hungerdemonstrationer i Ådalen. Vid sprängningen av det socialdemokratiska partiet samma år var Västernorrlands partidistrikt tillsammans med Norrbotten de enda hela distrikt som gick till vänster. I stadgarna för det i området viktiga Pappersindustriarbetarförbundet stod det från 1920 till 1933 att förbundet skulle verka för ”utvecklingen av fackföreningsrörelsen som revolutionär klasskampsorganisation vilkens uppgift är att avskaffa den ekonomiska utsugningen genom arbetarnas direkta kontroll av produktion och omsättning, fram till slutligt övertagande av produktionsmedlen.”

Vänstersocialdemokraterna gick tillbaka till SAP 1923, och kommunisterna blev i klar minoritet i parlamentariska val i Ådalen. Men genom sin aktivitet och sin kamp för arbetarnas intressen spelade de en betydelsefull roll.

Händelserna i Ådalen 1931, då fem arbetare dödades av militär som öppnade eld mot en demonstration mot import av strejkbrytare, var ingen isolerad tragedi. De utgjorde ett för lång tid framåt avgörande nederlag för arbetarna i deras kamp för drägliga villkor och ett nytt samhälle.

Den reformerade kapitalismen från mitten av 30-talet har inneburit en avsevärt höjd levnadsstandard. Men den utvecklingen ägde rum över arbetarnas huvuden och utan deras medverkan och kontroll. Det nya systemet etablerades i kohandel mellan den socialdemokratiska ledningen och de borgerliga partiledarna, i smygförhandlingar mellan LO- och SAF-ledning om Saltsjöbadsavtalet, i torsdagsklubbar, harpsundsträffar och gemensamma ”näringspolitiska initiativ” från regeringen och monopolkapitalet. Överenskommelserna på toppnivå mellan monopolkapitalet och de socialdemokratiska ledarna spreds sedan neråt i LO och SAP.

Det är alliansen mellan socialdemokratin och monopolkapitalet som har skapat det ”moderna Sverige”, Sverige efter Ådalen 31. Utifrån sina utgångspunkter behöver de socialdemokratiska ledarna inte skämmas för det förbundet. Det har varit grunden för en kombination av kapita-

listisk effektivitet, höjd produktion, fred på arbetsmarknaden, vissa sociala reformer och stabilt regeringsinnehav för sossarna, den kombination som kännetecknat den svenska samhällsutvecklingen fram till de senaste åren. Men för arbetarna har det varit en period då parollen har varit: arbeta (tidsstuderat), konsumera och tig. Under 60-talet har arbetarna fått en förhållningsorder till: flytta! Ekonomin sköter Wallenberg och ”vårt effektiva näringsliv”. Avtalen sköter LO. Politiken sköter riksdagsmännen och kommunalråden.

Ingenstans är den knäck som arbetarklassens strävanden att förverkliga sitt eget samhälle fick i början av 30-talet så kraftig som i Ådalen. Soldan Sjöberg berättar: ”Människorna vart passiva. Industrierna rensades på kommunister. Sossarna och arbetsgivarna-kapitalisterna skulle bryta ner SKP och samarbetet satte igång. Människorna tog avstånd från det fackliga och politiska arbetet. Dom hade fått en knäck. På Svanö julen 31 avskedades 32 familjeförsörjare, nyåret 32 fick lika många en avskedslapp.”

Efter militärens mord på arbetarna hade inte bara borgarna utan också den socialdemokratiska ledningen och pressen gått till rasande angrepp inte så mycket mot militären som mot – kommunisterna! Med samma logik som när Palme m fl idag angriper dem som demonstrerar och t o m kastat några ägg mot den ”sympatiske” napalmambassadören Holland uttalade dåvarande LO-ordföranden: ”Man har frågat vad det är för skillnad i mentalitet och rättsuppfattning mellan dem som uppträdde våldsamt mot strejkbrytarna och dem som sköt på demonstranterna. Från mina utgångspunkter är båda händelserna lika fördömliga” (Citerat efter Casparsson, *LO* s. 272). Skillnaden gick mellan arbetarklassens och borgarnas rätt och rättsuppfattning. Men de två kan det ju vara svårt att skilja på för en LO-ordförande.

Höjdpunkten i hetsen mot de radikala arbetarna i Ådalen var de politiska avskedandena vid Ekmans massfabrik på Svanö – där kommunisterna och deras sympatisörer var starka – julen och nyåret 31-32. Sigurd Nilsson var med bland dem som sparkades: ”Det var efter händelserna 31. Vi var farliga och började få för stort inflytande, och sossarna började nosa på regeringsmakten. Då blev vårt folk avskedade. Det var ett ganska lyckat försök att trycka ner arbetarklassen. Det fanns socialdemokrater som sa att hade dom haft skjutvapen skulle dom ha skjutit oss. Det pratet gick ganska högt. Jag har hört det med egna öron. Utrensningarna kom julen 31 och nyåret 32. Då fick alla kommunister på Svanö sparken och blev uppsagda från både husrum och arbete. Något sådant har väl aldrig hänt på andra håll. Visserligen var det något liknande i samband med storstrejken då alla fackligt aktiva kickades. Och även innan när man försökte bilda fackföreningar.”

Hur utformades samarbetet mellan företagsledningen och de ledande sossarna? ”Det var ingen företagsnämnd på den tiden, men det gick ändå. Det måste ha funnits ett klart samarbete, för företagsledningen fick ju reda på varenda en som arbetade för oss, partimedlemmar och sympatisörer.”

Den nya rörelse som började växa fram med strejkerna i vintras – liksom Vietnamrörelsen, studentrörelsen, kampen för kvinnornas frigörelse och aktionerna mot avfolkningspolitiken och storstadsplaneringen – bryter med den typ av politik och fackligt arbete som härskat i Sverige sedan 30-talet. Den bryter mot nedtrycktheten, anpassningen, tilliten till den reformerade kapitalismens spelregler och goda vilja.

Erland Nyström uttryckte den 8 juni denna befrielse ungefär i samma ordalag som gruvarbetarna själva gjorde under sin strejk: ”*Det är första gången på de 20 år jag jobbat i stuveriet som vi fått vara med och bestämma över oss själva.* Förr har vi fått nöja oss med det papper vi fått från Stockholm. Ibland har ett avtalsförslag tillställts oss för omröstning, men vår stånd-

punkt har vunnit föga gehör. Nu är vi med som medbestämmande och avgörande part. Vi har fått människovärdet tillbaka.”

Att det var stuveriarbetarna som skulle gå i spetsen Ådalen 70 var ganska naturligt. Dels mot bakgrunden av kampen på andra håll i stuverifacket, dels mot bakgrund av att under nedtryckthetens år har det röda Ådalen bäst hållit färgen bland stuvarna. Sedan 40-talet har SAP inte ens kunnat göra något försök att få kontroll över Transport avdelning 40 (för övrigt samma avdelning som 1931 ordnade det stora protestmötet mot strejkbryteriet). I strejkkommittén och bland de strejkande har det funnits en solid enighet på radikal grund oavsett olika partipolitiska uppfattningar.

Vad kan stuvarestrejken få för effekt på de andra arbetarna i Ådalen och i områdena omkring i deras kamp för sina fackliga krav och för kampen mot bolagsväldet och avfolkningspolitiken i allmänhet? Den frågan kan ännu bara ställas inte besvaras. Men stuvarna har fått ett omfattande solidariskt stöd från de andra arbetarna i området. Klassolidariteten har visat sig starkare än Hans Ericssons m fl försök till antikommunistisk splittring.

Den nya arbetarrörelsen

Strejkrörelsen, som inleddes av Göteborgs hamnarbetare i november 1969, har fortsatt. Även mellan LKAB- och Ådalsstrejken har det varit flera strejker av betydelse. Stora grupper av skogsarbetare i Norrland strejkade i flera omgångar, timmerkörare i västra Sverige strejkade i upp till tre veckor, KF-chaufförerna i Göteborg, Örebro och Östersund osv. Så gott som alla dessa strejker har blivit framgångar, större eller mindre. Även på LKAB fortsätter striden, eftersom bolagsledningen fortsätter att trilskas ungefär som före strejken.

Hur strejkrörelsen har sin bakgrund i att klass-samarbetspolitiken från 30-talet undergrävt sig själv kommer fint fram i ett längre uttalande som strejkkommittén i Ådalen fick publicerat i *Nya Norrland* den 8 juli. Funktionärerna i arbetarrörelsen har haft så mycket ihop med arbetsköparna, att de förlorat kontakten med, förtroendet hos och därmed kontrollen över arbetarna:

”Då vi lågavlönade med osäker inkomst tar upp kampen för bättre villkor gör vi det i underläge, både arbetsgivare och fackföreningsfunktionärer har från oss så vitt skilda inkomst- och arbetsförhållanden att de saknar förutsättningar för att kunna förstå oss. Ni kan inte vänta er att vi alltid skall använda oss av principer och spelregler som andra har kommit överens om att vi ska använda. När vi har tröttnat på att någon ovanifrån vill ge oss bättre förhållanden återstår det just inget annat sätt att sätta oss i respekt och visa att även vårt arbete är samhällsviktigt än just – strejk.”

Det är inte fråga om enstaka grupper och minoriteter som har det besvärligt, vilket en del borgare velat framställa det hela som. Inte heller är det fråga om kommunistiska konspirationer såsom funktionärerna i LO-SAP liksom högern har påstått. – Konspirationsteorierna är egentligen oerhört avslöjande. De visar hur nästan otroligt lite herrarna vet om arbetarnas förhållanden idag. Det finns en sann historia om Palme, som en av hans parti- och personliga vänner har omtalat. I december var Palme bergfast övertygad om att gruvstrejken var en kommunistisk kupp. Det definitiva beviset på detta var Zenit-delegationens resa upp till malmfälten den 11 december!

Det är inte fråga om handikappade eller utstötta minoriteter. Det är inte fråga om kupper, jippon och sammansvärjningar. Det är fråga om klass och *klasskamp*.

Solidaritet i kamp eller solidaritet i återhållsamhet?

Vad som håller på att hända uttrycks klart i det anförda uttalandet från Ådalsstuvornas strejkkommitté: ”En ny kampanj och solidaritet håller på att växa fram inom arbetarklassen. Att strejkkommittéerna har arbetarnas stöd visar de flera miljoner kr som över en miljon arbetare har samlat in till strejkkommittén i Kiruna. Trots semesterstiltje strömmar tusentals kronor in varje dag till vår 'lilla strejk' ”.

Till Ådalen har det kommit in pengar från många håll: från hamnarbetare i de flesta hamnar, från många olika arbetargrupper i Norrland, från socialistiska studentgrupper och från många andra. Det mest intressanta och betydelsefulla har dock varit stödet från gruvarbetarna i Norrbotten och från hamnarbetarna i Göteborg och Stockholm. De hade kämpat sig till tidlön och rätt ansenliga löneyft. Men de slog sig inte till ro med det. De uppfattade inte sin kamp som en enskild arbetargrups för sina omedelbara intressen, utan de uppfattade sig som en del av en klass med gemensamma intressen och en gemensam kamp.

Därmed har de också visat på *en annan sorts solidarisk lönepolitik* än LO-ledningens. Den senare är en ”solidaritet” i återhållsamhet. Den s k solidariteten består i att en del arbetargrupper håller igen sina krav. Den kallas solidaritet med låglönegrupperna, men hur många byggmästare exempelvis ger ett påslag på textilarbetarnas löner, för att byggnadsarbetarna är återhållsamma? I själva verket är det fråga om en solidaritet med de största och rikaste bolagen och arbetsköparna.

Hamn- och gruvarbetarna visar på en helt annan facklig linje. Omröstningar och stormöten med beslut i demokratisk ordning av alla berörda arbetare. Kamp för arbetarnas krav. Aktivt solidariskt stöd åt andra arbetare i deras kamp. Den linjen står mot den ”lilla förhandlingsdelegationen” och vetorätten, mot återhållsamheten och hänsynen till det borgerliga samhällets ekonomi, mot ständigt inlåsta konfliktfonder på över miljarden, antikommunistisk smutskastning och förhandlingsvägran.

Hamnarbetarna i Göteborg, som är ungefär 1.000 man, sände 55.000 kr till gruvarbetarna under deras strejk. De har gjort flera stora insamlingar åt kamraterna i Ådalen. Ur det som blev kvar av strejkkassan, drygt 700.000 kr, har LKAB-arbetarna i två omgångar sänt 150.000 till Ådalsstuvorna. Flera gruvarbetare har föreslagit upprättande av en fond genom att arbetarna avsatte ett visst belopp per månad. Fonden skulle användas till konfliktstöd åt andra arbetare, eftersom de ordinarie kontingenterna tycks gå till andra ändamål.

Förtrupp för en ny arbetarrörelse Stuveriarbetarna i Ådalen talar ibland lite självvironiskt om sin strejk. Det är ju bara 78 man som strejkar. Men mot bakgrunden av strejkrörelsen i övrigt har den fått en vida större betydelse, än det berörda antalet skulle ge anledning förmoda. Efter höstens och vinterns strejker står det klart vad saken gäller, och Ådalsstrejken har blivit en skärningspunkt mellan två fackliga linjer.

Det är därför som de centrala arbetsgivarorganisationerna satsat stora pengar på att slå ner arbetarna. Det är därför som Transports ledning öppet ställt sig på de förras sida. ”Vi har samma mening som arbetsgivarsidan när vi inte vill förhandla så länge en lagstridig strejk fortfarande pågår.” Det är alltså mäktiga intressen som har ställts mot de 78 stuvorna i Ådalen.

Men det är också därför som de trots sommar- och semesterstiltjen fått ett sådant betydande stöd från andra arbetargrupper (och från grupper av socialistiska studerande). Ådalsstrejken har visat samhörigheten mellan de arbetsgrupper som nu utgör en förtrupp för en ny rörelse. Gruvarbetarna i Kiruna och Malmberget ordnade solidaritetsmöten, där Soldan Sjöberg

företrädde Ådalsstuvorna. I Göteborg och Stockholm hade man improviserade möten på arbetsplatserna i hamnen. På många andra sätt, bl a var Harry Isaksson i Ådalen två gånger, har erfarenheter utbytts.

Det är inte fråga om några konspirationer. Det är början till en ny arbetarrörelse, som utgår från arbetsplatserna, som är demokratisk, klassmedveten och kampberedd. Den är främst en facklig opposition, och i höstens och vinterns avtalsrörelse kommer den etablerade fackliga linjen att brytas mot den nya. Redan som facklig opposition stöter den på maktens grundvalar i klassamhället. När hamnarbetare i Göteborg i sin fackförening gick ut med parollen ”Bekämpa LO-byråkratin” i FCO-tåget i maj i år, blev de stoppade av ridande polis.

Men den nya arbetarrörelsen är också redan nu en antikapitalistisk, socialistisk opposition. I uttalandet från strejkkommittén i Ådalen heter det: ”Det är en självklar logik att den enda grunden för en varaktig förbättring på våra arbetsplatser är att samma människor som utsätts för olycksfalls- och hälsorisker också skall bestämma över arbetsplatsen.” Och att strävan är ”arbetarnas frigörelse från löneslaveriet”.

Som uttryck för en strävan till en socialistisk omvandling av samhället måste den nya arbetarrörelse, som nu börjar växa fram, så småningom utforma också en ny politik. En revolutionär politik som lika radikalt både i form och innehåll bryter med de senare årtiondenas politik som den nya fackliga linjen brutit med Saltsjöbadsandan.

2.8. 1970

Strejkdagbok

Strejkens utbrott

Tisdagen den 26 maj. 40 stuveriarbetare åker ner till lastageplatsen i Utansjö för att lasta massa på Lloyd-båten Convallaria. Arbetet börjar kl. 7.00 och pågår till 9.00. Arbetarna beräknar att timförtjänsten skall bli ca. 8 kronor. Efter diskussion i kaffepausen beslutar man att inte återuppta arbetet, kräva 15:50 i timmen (i enlighet med avdelningens avtalsförslag) och kalla stuveribolagets arbetschef till omedelbara förhandlingar. Arbetschefen Gustaf Adolf Sjödin, som innan han anländer till Utansjö har varit i kontakt med ASABs verkställande direktör, förklarar att man i efterhand kan reglera förtjänsten med någon 25-öring. När stuvorna inte accepterar detta bud utan fortfarande vill ha mer betalt uppmanar han dem att ta dubbla hiv, d.v.s. 12 balar istället för 6 (2 ton istället för 1). Sjödin och tre medlemmar av fackföreningsstyrelsen som ingår i arbetsstyrkan menar att man skall återgå till arbetet i avvaktan på de förhandlingar som skall tas upp om fjorton dagar, men de flesta arbetare är efter en mindre diskussion av den uppfattningen att man inte bör återuppta arbetet så vid 12-tiden finns inga stuvare kvar i Utansjö.

– Det var en ren tillfällighet som utlöste strejken menar Gunnar Norberg ordförande i avd. 40. Hade arbetschefen sagt att ni får 13:22 vilket var genomsnittstimpningen ifjol då hade det aldrig blivit någon strejk, men när han nu bar sig så opsykologiskt åt och uppmanade gubbarna att ta dubbelt så många balar då vart dom förbannade och gick hem. Det var folk som aldrig brukar reagera vid några tillfällen men när de krävde dubbel prestation för att tjäna några kronor extra då var dom ursinniga.

När nyheten om strejken når dem som är sysselsatta med trälastning i Lugnvik lägger dessa ner arbetet i sympati med kamraterna i Utansjö. Fackföreningens ordförande Gunnar Norberg underrättas om strejken per telefon till sin arbetsplats i Sandviken. Där har arbetet precis avslutats när beskedet kommer. Arbetarna där har beräknat timpenningen till något över nio

kronor men får över tretton. Ett snabbt försök från bolagets sida att hindra strejkens spridning.

– Vi vill inte ha några nådegåvor säger Sten Sandin i strejkkommittén. Vi ska kunna klara oss renhårigt på ett ackord och inte leva på bolagets godvillighet att skänka oss en krona extra. Det har dom aldrig gjort förut men i det här läget gjorde dom det; nu när det började bli lite oroligt.

På kvällen hålls två möten. Fackföreningsstyrelsen diskuterar det uppkomna läget, informerar förbundet om situationen och beslutar att inkalla ett avdelningsmöte till torsdagen. Samtidigt träffas några radikala arbetare som efter en genomgång beslutar sig för att utlysa ett stormöte till torsdagen och hyr en lokal.

Onsdagen den 27 maj. Det är lugnt på alla lastageplatserna i Ådalen. Utposterade arbetare uppmanar de få stuvare som är på väg till arbetet att vända hemåt i avvaktan på det kommande stormötet. I ett telegram från Svenska Transportarbetarförbundet anmodas avdelningsstyrelsen att uppmana medlemmarna att omedelbart återuppta arbetet. Strejken är ett faktum.

Torsdagen den 28 maj. Fackföreningen och de strejkande har möte samtidigt. Det första mötet besöks endast av avdelningsstyrelsen medan samtliga arbetare sluter upp på det andra. Efter en halvtimmas diskussion är man på stormötet eniga om att fortsätta strejken och uppmanar hamnarbetarna i Sundsvall och Örnsköldsvik att inte befatta sig med gods från Ådalen. De strejkande hämtar sina huvudkrav från avdelningens avtalsförslag, garanterad timlön på 15:50 och 1550 arbetstimmar under 43 veckor, och stormötet lägger till 11 kr/timme i väntetidsersättning och att stuveribolaget betalar ut ersättning till de arbetare som skadas på utländska båtar. En strejkkommitté väljs med Erland Nyström som ordförande, Rolf Östlund sekreterare, Curt Moberg kassör samt två övriga ledamöter vilka avgår efter drygt en vecka pga sjukdom och ersätts med Sten Sandin och Donald Nyberg, de två yngsta arbetarna i kåren.

Arbetsdomstolen I

Samma dag som stuvorna på stormöte beslutar om strejk inlämnar Ångermanelfvens Stuveri AB en stämningansökan mot de 78 strejkande till arbetsdomstolen med krav på omedelbar återgång till arbetet.

Lördagen den 30 maj. Strejkkommittén underrättas av arbetsdomstolen om stuveribolagets stämningansökan och beslutar vid ett extra sammanträde att inte svara på skrivelsen och inte infinna sig på förhandlingarna.

– Vi bryr oss inte om arbetsdomstolen säger Erland Nyström. Dom får avkunna vilka domar dom vill. Arbetsdomstolen är arbetsköparnas inkassobyrå. För övrigt har vi inte råd att åka dit.

Måndagen den 1 juni. På dagens strejkmöte är samtliga överens om att fortsätta strejken; den enda punkten på mötets dagordning. Stuveribolagets anmälan till arbetsdomstolen har som enda effekt en förstärkt arbetarfront. När arbetsdomstolen märker att strejkkommittén struntar i arbetsköparnas inkassobyrå övergår den till att granska avdelningsstyrelsen. Arbetsdomstolen begär i en skrivelse på måndagen en redogörelse för vilka åtgärder fackföreningsstyrelsen har vidtagit för att hindra strejken att bryta ut och vad de efter strejkens utbrott har gjort för att häva den. Men till skillnad från strejken 1954 har fackföreningsstyrelsen denna gång stött strejken inom den borgerliga lagens ramar och några formella felaktigheter har inte begåtts.

Onsdagen den 3 juni. Arbetsdomstolen håller en förberedande förhandling. Sveriges Stuvarförbund kräver att arbetarna skall åläggas att omedelbart återgå till arbetet och vitesförläggande. Arbetsdomstolen bifaller endast det första kravet. Hade det andra bifallits hade en ny princip införts. Tidigare har aldrig enskilda arbetstagare fått vitesförläggande utan endast

enskilda organisationer. I så fall hade de strejkande fått kännbara böter utöver skadeståndet på 200 kronor.

På kvällen har fackföreningsstyrelsen kallat till avdelningsmöte för att föra ut transportarbetarförbundets ståndpunkter. Medlemmarna uppmanas av förbundet att återgå till arbetet annars kommer inte några avtalsförhandlingar upp den 9 juni som tidigare bestämts. Endast medlemmar i avdelningsstyrelsen samt strejkkommitténs ordförande är närvarande.

- Man behöver inte vara fem man för att hämta ett papper när man är van att ensam hantera en massabal på 240 kilo säger Nyström.

Den sedan några år sjukskrivne stuveriarbetaren Bror Lundin, ordförande i socialnämnden och pamp inom SAP, finns utanför möteslokalen men deltar inte.

- När jag såg att det utvecklades till ett rent styrelsemöte ansåg jag att jag inte hade där att göra. Hade det kommit fler medlemmar dit så hade man kunnat begära sluten omröstning om strejkens vara eller icke vara. Jag är motståndare till det här vilda sättet att driva igenom sina krav. Man bör ha möjlighet att inom avtalets ram uppnå samma syfte förklarar han i Nya Norrland. Verkstadsklubbens ordförande på varvet i Lunde betecknar strejken som klart lagstridig och anser att fackföreningens förhandlingar med arbetsgivaren (ASAB) givit goda löner och bra arbetsförhållanden. Han betonar också direktör Brounéus "moderna företagsledning" och pekar på varvets nya kaj och docka. I Norrländska Socialdemokraten uppmanar man direkt läsarna att inte ge några bidrag till de strejkande stuveriarbetarna och menar att strejken är ett "kommunistjippo".

Men NSD och socialdemokratin lyckas inte stoppa solidaritetsarbetet som nu börjar ta fart. Strejkkommittén har tryckt upp 500 insamlingslistor vilket snabbt visar sig vara alldeles för lite. Telegram anländer bl a från Transport avd 2 och Fria Fackföreningsfolket i Göteborg samt strejkkommittén i Malmberget. Hamnarbetarna i Göteborg skickar omedelbart upp 2.000 kronor och deklarerar samtidigt att 78 sjöare inte ska vara något problem att hålla under armarna tills arbetsköparna gett vika. Elof Luspa i LKAB-arbetarnas 27-manna delegation får Kiruna strejkkommitté att besluta om ett bidrag på 50.000 av de överblivna medlen i vinterns strejkkommitté. Beslutet godkänns efter några dagar av ett enhälligt stormöte i Malmberget som dessutom rekommenderar Kiruna att besluta om ett bidrag på ytterligare 100.000.

Böter istället för förhandlingar

Tisdagen den 9 juni. Trots hot om att inga förhandlingar skall komma till stånd kallar de centrala parterna stuveribolaget, avdelningsstyrelsen och strejkkommittén till förhandlingar på pensionatet Björkudden vid Ångermanälvens mynning. Ett kort samtal förs där strejkkommitténs representanter blir lämnade utanför varefter fackförbundets riksförhandlare för stuverisektorn, Gunnar Gustafsson, försöker förmå representanterna från strejkkommittén att uppmana arbetarna att återgå till arbetet. Eftersom några egentliga förhandlingar inte kom till stånd beslutar strejkkommittén att utebli från kommande dags möte. Det enda sensationella som händer på onsdagsmötet är ett uttalande från stuvvarförbundets direktör att ASABs nedläggning är att vänta inom några år och att strejken endast påskyndar nedläggningsplanerna.

- Det är bara ett skrämnskott för att få oss ut i arbete igen, säger Soldan Sjöberg med lång fackföreningserfarenhet inom avd 40. Men sådant där genomskådar vi för så länge bolagen finns behöver dom oss.

Torsdagen den 11 juni. Vid sista dagens överläggningar är strejkkommitténs representanter återigen närvarande; denna gång för att träffa Hans Eriksson, Det enda Eriksson har att säga är

att man bör snarast återgå till arbetet så lovar vi att ordna ett bra avtal. Dessa ord har stuveri-
arbetarna hört för ofta för att fästa något avseende vid dem.

Samma dag som Hans Eriksson besöker Ådalen pågår och avslutas huvudförhandlingarna mot
de 78 strejkande i arbetsdomstolen. Avdelningsstyrelsen medger att strejken inte är laglig men
motsätter sig skadestånd på 200 kr/man. Efter en frän diskussion mellan stuvarförbundets
direktör och Gunnar Norberg om de svåra arbetsförhållandena som bakgrund och förklaring
till strejken beslutar arbetsdomstolen om skadestånd å 200 kr/man.

Måndagen den 15 juni. Strejkkommittén lämnar rapport från ”förhandlingarna”. Harry
Isaksson från Malmbergets strejkkommitté talar vid mötet och uppmanar stuvarna att fortsätta
kampen tills man fått igenom sina krav och utlovar fortsatt ekonomiskt stöd från
gruvarbetarnas strejkkassa. Trots att det vid denna tidpunkt är ont om pengar i Ådalsarbetarnas
strejkkassa beslutas det återigen enhälligt att fortsätta strejken.

Arbetsdomstolen II.

Onsdagen den 17 juni. Samma dag som sågklingorna för sista gången dundrar på sågverket i
Marieberg inlämnar avdelning 40 en stämningsansökan mot Sveriges Stuvarförbund till
arbetsdomstolen. Avdelningsstyrelsen kräver i enlighet med § 8 i avtalet mellan parterna att
stuvarförbundet skall ställas till ansvar för förhandlingsvägran och betala 7.000 kronor i
skadestånd för kränkt förhandlingsordning. Avdelningsstyrelsen anser att arbetsköparen är
skyldig att förhandla då styrelseledamöter åtar sig arbete när stuveribolaget kräver det. Stuvar-
förbundet svarar att man för det första inte är part i målet utan menar att stuveribolaget är
avdelningens motpart och för det andra att förbundet varit villigt att förhandla sedan den 13
maj medan däremot transportarbetarförbundet inte kunnat förhandla förrän i juni. Hans
Eriksson instämmer i stuveriförbundets syn och menar att arbetsdomstolen inte kan behandla
fallet vidare. Domstolen beslutar i enlighet med de centrala parternas yrkande.

Solidaritet och ekonomisk förening

Fredagen den 26 juni. Klockan 13.00 i Göteborg och 14.00 i Stockholm lägger stuveriarbetar-
na ner arbetet. I ett uttalande från arbetare i de två hamnarna förklaras syftet med aktionen: att
se till att de 78 strejkande i Ådalen inte glöms bort och att försöka påskynda en lösning av
strejken.

Samma dag annonserar strejkkommittén i lokaltidningarna. Man har för avsikt att bilda en
ekonomisk förening som tar hand om stuverinäringen i arbetarnas egen regi. Sådana före-
ningar är inget nytt i dessa trakter. Till mitten av 20-talet betjänades de flesta norrländska
hamnarna norr om Härnösand av korporationer. I transportarbetarförbundets stadga stod att
man skulle främja uppkomsten av korporationer. Trots detta hjälpte fackförbundet 1926 till
med att krossa alla ekonomiska föreningar. Utspelet får stor publicitet men fullföljs aldrig bl a
beroende på redarnas ovillighet att anlita föreningen.

Torsdagen den 9 juli. Solidaritetsmanifestationerna norrifrån fortsätter. Trots uppgifter fram-
förallt i Aftonbladet men även Dagens Nyheter om motsatsen beslutar ett stormöte i Kiruna att
följa en ny rekommendation från Malmberget att ge stuveriarbetarna ett bidrag på 100.000
kronor. Ett bidrag från Umeå studentkår på 4.0000 kronor kommer också.

Permitteringshot

Fredagen den 26 juni. Skogsindustrins lager har vid denna tidpunkt blivit så stora att bl a
parkeringsutrymmen har börjat användas. NCB i Väja hotar med permitteringar efter semes-
tern men trots det förklarar fackföreningsordföranden att man helt solidariserar sig med

stuveriarbetarna. Vissa driftförändringar görs i slutet av månaden i Väja. Man övergår till att producera pappersprodukter som är lättare att transportera med tåg.

Före kvällens avdelningsmöte har Hans Eriksson överläggningar med de kommunalt ledande socialdemokraterna.

Fackförbundsordförande lämnar medlemmarna

Måndagen den 13 juli. Transportarbetarförbundet meddelar att dess ordförande ämnar komma till Ådalen. Detta är ett svar på en skrivelse från avdelningsstyrelsen vari man förklarar att man nu gjort allt för att få arbetarna att återgå till arbetet och att det nu är förbundets sak att klara av uppgiften. Avdelningen inkallas till möte till fredagen.

Tisdagen den 14 juli. Förbundsordförandens besök diskuteras på ett stormöte. Soldan Sjöberg och en annan kamrat rapporterar från ett besök i Trondheim och Hommelvik, där de undersökt om Ådalsindustrin skeppar massa över Norge. På fackföreningsexpeditionen i Trondheim får de se ett brev från Hans Eriksson som uppmanar de norska arbetarna att ej vidtaga några solidaritetsaktioner. Stämningen inför mötet med förbundsordföranden hettas upp.

Ännu hetare blir mötesstämningen då den sjukskrivne stuveriarbetaren och SAP-pampen Bror Lundin talar för återgång till arbetet och begär sluten omröstning. Han angrips för att han går ”högre intressen” till mötes. Bror Lundin framställs dagen efter i Aftonbladets femte spalt av Åke Mauritzon som stillsamt talande medan motdebattörerna ”häftigt skäller och ber honom hålla käften”. Det är första gången som någon talar för återgång på ett stormöte men stuveriarbetarna beslutar med överväldigande majoritet att fortsätta kampen.

Fredagen den 17 juli. Dagen inleds med att Nya Norrland i en ledare uppmanar arbetarna att återgå till arbetet så att avtalsförhandlingarna kan komma till stånd. Kritiken mot arbetsköparna menar NN är i stort riktig medan kritiken mot förbundet har varit ”till övermått från och orättvis”. Avslutningsvis anser man att det är farligt att dra för stora växlar på solidariteten: Strejken kan leda till svårigheter för andra arbetargrupper i Ådalen. Den enda punkt som behandlas på avdelningsmötet är pressens närvarorätt. Efter det att Gunnar Norberg öppnat mötet kräver Hans Eriksson att mötet skall vara slutet ”för det brukar ju vara så på våra interna möten att inga andra än medlemmarna får närvara”. Några av de närvarande menar att man bör lämna mötet om inte pressen får vara med, och kräver att få reda på var i transportarbetarförbundets stadga det står att pressen inte får närvara på möten i förbundet. Eriksson anser att massmedia bör nöja sig med presskonferensen efteråt och får stöd av Bror Lundin. En arbetare frågar varför strejkkommittén inte får vara med på presskonferensen.

– Det finns inget i våra stadgar som säger att vi skall bilda strejkkommittéer, svarar Hans Eriksson.

Efter en hård debatt medger han strejkkommittén rätten att delta på presskonferensen. Men trots detta ger sig inte stuveriarbetarna utan vid en omröstning är över 90 % för pressens närvarorätt. Under kraftiga applåder lämnar förbundsordföranden då mötet. Arbetarna fortsätter diskussionen men fortfarande är majoriteten för att pressen ska få åhöra förhandlingarna. Efter mötet samlas stuvorna utanför möteslokalen och fortsätter den hetsiga diskussionen. Hans Eriksson sitter i en angränsande byggnad i en radiointervju. När han kommer ut dyker flera stuvare på honom och tycker att han är en ”feg jävel” som inte vågar ställa upp.

Vid den efterföljande presskonferensen hänvisar förbundsordföranden till det avtal som slutits i Sundsvall och menar att detta är lämpligt även för Ådalsstuvorna.

– Det avtalet passar bättre brandkåren än stuverikåren eftersom det har uttryckningskaraktär,

säger Gunnar Norberg vid samma presskonferens.

Nytt dödläge

Måndagen den 20 juli. Med betalning från Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) fortsätter arbetsköparna sitt utnötningskrig. Arbetarna i Väja, där företaget (Hedlunds NCB) varslat om permitteringar, informeras om bakgrunden till strejken av avdelning 40:s ordförande. Samma dag anländer ett telegram från ekonomerna vid universitetet i Väst-Berlin. De åtar sig att betala skadeståndet till arbetsdomstolen.

Tisdagen den 21 juli. Erland Nyström informerar om Sundsvallsavtalet som också delas ut i stencilerat skick. Sundsvallsarbetarna har blandackord och är tvungna att vänta på arbete i hamnen medan Ådalsstuvorna kräver garanterad timlön och säkrad arbetstid under 43 veckor. Sundsvallsavtalet innebär ingen förbättring menar Nyström. Harry Isaksson som åter är närvarande uppmanar arbetarna att hålla ut och lovar att arbeta för fortsatt stöd från Malmberget–Kiruna.

Tisdagen den 28 juli. Sundsvallsavtalet tas på nytt upp men avfärdas snabbt. Graningeverkens ägare Versteegh uppvaktar regeringen (Wickman) och ber den ingripa vilket den är helt ovillig till.

Förvirring i strejkkommittén

Onsdagen den 29 juli. Erland Nyström uppger enligt tidningen Arbetet att ett sätt att lösa konflikten är informella överläggningar mellan strejkkommittén, någon medlande kontakt samt arbetsgivarparten Stuarförbundet.

– Vi vill gärna träffas på s k neutral mark säger han. Att det just ska vara Kurt Nordgren är inget villkor från oss, men en person med auktoritet och vana att lösa komplicerade förhandlingslägen vill vi ha.

Strejkbrytare till Ådalen?

Torsdagen den 30 juli. NCB förklarar att man överväger att låta all lastning och lossning vid Väja och Sandviken ske med egen personal och i egen regi.

– Något måste hända och inom NCB gör vi precis vad vi vill inom vårt eget område, säger direktör Sten Nilsson. Det går bara inte att helt överksamt åse hur den avtalsstridiga strejken drabbar både fjärde och femte man.

– Vi kommer att betrakta dem som lastar eller lossar fartyg i Ådalshamnarna som strejkbrytare, säger Erland Nyström.

Arbetarna ”darrar inte på manschetterna”

Tisdagen den 4 augusti. Två alternativ för att lösa strejken har diskuterats inför dagens strejkmöte:

(1) Samtal med arbetsköparsidan med LO:s andre ordförande Kurt Nordgren som ”tredjeparts”-förhandlare.

(2) Omedelbar och reservationslös återgång till arbetet.

Strejkkommitténs förslag är i enlighet med det andra alternativet. Det första förslaget tas överhuvud inte upp till seriös diskussion på mötet. Stormötet avslår dock strejkkommitténs förslag främst p.g.a. en artikel i Nya Norrland där man undrar om ”de strejkande stuveriarbetarna börjat darra på manschetterna inför trycket från de permitterade träindustriarbetarna och inför

hotet om mera permitteringar vid sågverken utmed älven?”.

– Det var en fantastisk reaktion mot den artikeln bland gubbarna på mötet, förklarar Erland Nyström. Redan den 29 maj skrev man i denna tidning att vi inte kunde påräkna något som helst stöd från den samlade arbetarrörelsen. Och nu skriver man alltså om kapitulation.

Torsdagen den 6 augusti. I en ledare i *Nya Norrland* med titeln ”Sluta med cynismen, Erland Nyström!” går man till häftigt angrepp på strejkkommittén, som man anser har förlorat greppet över situationen och ”börjar jamsa med i den stridslystna kören”. Att tisdagsartikeln i NN skulle haft någon betydelse för stormötets beslut betecknas som ”kvalificerat trams som vi inte gitter svara på”. Nyström beskylls för att fälla cyniska och lättsinniga yttranden om de sågverksarbetare, som tvingats till ekonomiska offer och arbetslöshet. På en annan sida i samma dags tidning uttalar dock fem arbetare vid sågverken i Väja och Bollsta – de permitteringshotade – sin förståelse för stuvarnas aktion och tro på snara förhandlingar. Vid ett möte med NCBs ledning tar Hans Eriksson tillbaka sitt stöd från i tisdags åt strejkbrytarplanerna och förklarar att NCBs planer på att upprätta ett eget stuveribolag i Ådalen strider mot en överenskommelse från 1908 som träffades mellan SAF, redarföreningen och transportarbetarförbundet. NCB anser att Transport inte har några möjligheter att förhindra bolagets planer och kommer att fortsätta undersöka möjligheten att bilda eget bolag.

Strejken slut – fortsatt kamp

Måndagen den 10 augusti. Efter 77 dagars strejk beslutar stormötet enhälligt att återuppta arbetet. Beslutet fattas efter något över en timmes diskussion och utan pressens närvaro. – Vi anser att vi måste pröva den här vägen för att komma ur konflikten, kommenterar Erland Nyström beslutet. Vi kommer dock inte att ge efter på våra krav. Vi har beslutat att redan på lördag hålla ett nytt möte för att diskutera förhandlingsutvecklingen.

Onsdagen den 12 augusti. Kramfors stad meddelar att principbeslut om en centralhamn i Ådalen kommer att fattas under hösten. Staden har tillsammans med NCB undersökt mark- och bottenförhållanden vid Dynäsudden inte långt från NCBs fabrik i Väja. Kostnaderna, 20.000 kronor, har delats mellan staden och företaget. Kommunalrådet Grönhagen (s) betonar att stuarstrejken inte har påskyndat frågan om centralhamn utan beslutet skulle ha tagits även om ”arbetsfreden” bland stuvarna bibehållits.

Torsdagen den 13 augusti. 25 stuveriarbetare återupptar arbetet i Bollsta. M/S Nassauborg har kommit för att ta trävaror. Det är samma fartyg som låg i Bollsta när strejken bröt ut men som fick lämna Ådalen utan att ha fått någon last. M/S Ernst Debor är samtidigt på väg till Väja för att lasta 900 ton papper.

Lördagen den 15 augusti. Stormötet sammanträder för att ta ställning till avtalsförslaget. I stort innebär förslaget ett påslag på de tidigare systemet med 12 procent. Kravet på 1550 arbetstimmar har bifallits. Uppgårelsen kommer att ge arbetarna ca 26.000 kronor om året. Mötet förkastar lönebudet främst beroende på att stuvarnas ursprungliga krav om en garanterad timlön på lägst 15:50 och oförändrat ackordssystem för de arbeten som ger förtjänster utöver detta belopp ej beaktats. Stormötet accepterar inga timpenningar under 15:50.

Kampen fortsätter – inför en ”het höst”?

Som Erland Nyström uttryckte det, ”80 man mot ett helt samhälle” är en svår uppgift. Strejken var dock inget nederlag. Arbetsköparna genomförde under själva strejken vissa sanitära förbättringar och avtalsförslaget erbjöd en lönehöjning på 12 procent men arbetarna ger sig inte i första taget utan håller fast vid sina krav. Ådalsstuvarna har fört vinterns strejkrörelse

vidare och visat att det finns en kampberedskap inför höstens avtalsrörelse; en höst som fackligt och politiskt kanske blir hetare än vanligt.

Sven E Olsson Göran Therborn

Zenit 3-1971:

Politisk kommentar: Ådalen efter strejken

Efter ett decennium av dåliga avtal undertecknade av Transportarbetarförbundets riksförhandlare inom stuverisektorn – ettårs-avtal som den lokala avdelningen bara skrivit under vid två tillfällen – lyckades stuvorna inom Ådalens hamndistrikt efter 1970 års långa strejk tillskansa sig ett avtal som betydde ett garanterat antal arbetstimmar – 1550/år och man – och ordentliga löneförhöjningar (se Zenit nr 19; okt 1970).

Men arbetarnas seger var inte långvarig. I slutet av januari månad varslade Ångermanelfvens Stufveriaktiebolag (ASAB) om uppsägning av 35 man den 31 mars. Det betyder att närmare hälften av kårens medlemmar får lämna sitt arbete. På tio år har kåren minskat med nästan 75 %. 1961 hade ASAB 201 stuveriarbetare anställda – i mars 1971 kommer 54 att vara kvar.

Av de 35 man som blir arbetslösa den 1 april kommer 21 att förtidspensioneras. De övriga 14 (i åldern 25-55 år) har mycket stora svårigheter att få sysselsättning i Ådalen.

Länsarbetsnämnden har varit inkopplad men kan bara föreslå flyttning söderut.

”Bolaget har inget fog för att avskeda oss” säger Soldan Sjöberg, gammal fackföreningsman och aktiv under strejken, ”när sjöfarten sätter igång framåt våren kommer kåren inte att räcka till och då får man anlita extra folk”. Representanter för Transports avd. 40 har vid förhandlingar med ASAB fört fram dessa synpunkter men bolaget har nonchalerat den lokala fackföreningens åsikter. På fackföreningsmötena har det förts fram krav om motåtgärder – t ex att inte arbeta tillsammans med extrafolk – men tiden för avskedanden har ASAB valt med omsorg, för sjöfarten ligger för tillfället nästan helt nere och tidpunkten för motåtgärder ligger flera månader framåt. ”Kampstämningen som var så utbredd under sommaren har helt försvunnit”, säger en av dem som var med i strejkkommittén, ”gubbarna är så apatiska nu”.

Stuveribolaget motiverar avskedandena med att antalet arbetstimmar kommer att sjunka till 80 000 under 1971.

Under 1969 var antalet 130 000 (1970 gick tre sommarmånader bort på strejken). Bland stuveriarbetarna är man skeptisk till denna beräkning men man förkastar den inte helt. Anledningen till detta är att ”glesbygdsivraren” Hedlunds bolag NCB inte utnyttjar det lokala stuveribolaget särskilt mycket. NCB skickar sina varor med lastbil till norska hamnar eller med tåg söderut inom Sverige. Detta därför att NCB inte har släppt planerna på att bilda eget stuveribolag. NCB är delägare i stuveribolaget ASAB men har, trots att man tidigare var den största kunden, inget inflytande över bolaget (ingen styrelserepresentation). Istället sitter Väjas (NCB) tidigare ägare, en gammal brukspatron, och styr stuveriverksamheten efter egna intressen. Dessa motsättningar mellan olika kapital-ägargrupper kommer att leda till att Ådalen ytterligare avfolkas.

De som nu får lämna sina anställningar har enligt ASAB valts ut egenhändigt av den ovan nämnde patronen. Stuveriarbetarna menar att det inte alls förhåller sig så utan att det är de lokala förmågorna, arbetschefen G A Sjödin – som vid strejktubrottet sommaren 70 var

beredd att justera ackordet med någon 25-öring – och överförmannen Vidar Björklund som ligger bakom urvalet. Någon motivering för urvalet har inte gjorts. Stuvare som anställdes i slutet på 40-talet har fått gå medan sådana som anställdes så sent som 1969 har fått stanna kvar. Tre strejkkommittémedlemmar, kassören Curt Moberg, sekreteraren Rolf Östlund och Sten Sandin, och två avdelningsstyrelseledamöter med stort förtroende bland jobbarna har avskedats. ”Det här är ett försök att knäcka oppositionen mot bolaget”, säger Erland Nyström som var ordförande i strejkkommittén. ”Det skulle väl varit lite för öppet om man tagit mig också men nästa gång är det säkert min tur.”

20.3.70 SEO